

A másik a nagyvisnyói, ahol a lelkész közlése szerint a templombelső festésén 1805-ben *Rezbár Szögényi Antal* dolgozott legényével, *Boros Józseffel*. Mindketten várkonyi lakosok voltak. A mesterral kötött szerződés egy része így hangzik: „Szögényi Antal képfaragó mester a mennyezetet, széket, katedrát megcsinálja és kifesti, a földesúrnak külön széket készít”.

A Bódva-Hernád közötti területen egyetlen festő-asztalos nevét sem sikerült felderítenünk.

Összességében

Borsod megye északnyugati területén eddig 164 templomot tekintettünk meg, s ezekben 18 helyen épségben találtuk meg a kazettás, festett mennyezetet. Ebből 4 virágdíszes és 14 medaillonos díszítésű. Ezenfelül még 37 templomban részleteiben, töredékeiben megmaradt a festett asztalosmunka, melyből 26 virágdíszes, 11 medaillonos díszítésű, 6 helyen pedig adatközlők visszaemlékezései alapján bizonyítható a megsemmisült kazettás mennyezet.

Dobosy László

Lehár Ferenc ifjú évei*

„Nem azért jöttem a világra, hogy élvezzem az életet, hanem, hogy más embereknek örömet szerezzek.”¹

(Lehár Ferenc)

Lehár, mint a losonci 25. gyalogezred karnagya

Komáromban, a Nádor utca és a Rév utca sarkán álló házban, 1870. április 30-án, hétfői napon, este 10 órakor a Lehár családban világra jött az elsőszülött fiú, aki apja után a keresztségben a *Ferenc, Kristóf* nevet kapta. Mivel az apa katonamester volt, fiát május 4-én nem a komáromi plébános keresztelte meg, hanem a helyőrség tábori lelkésze. Aki – olvasmányok alapján – ismeri a múlt századi Komárom társadalmának patriarchális légkörét, az könnyen el tudja képzelni, hogy micsoda nagy újság lehetett – és hálás téma a házaló öregasszonyoknak – a jómódú s köztisztviselőben álló Neubrandt, illetve a Lehár családban a golya megjelenése. A tisztúrnak is hangos lehetett az ovációtól, amikor Lehár karnagy úr elsőszülött fiára koccintottak a marcona hadfiak. De mutassa be önmagát a legilletékesebb, Lehár Ferenc: „Komáromi gyerek vagyok. Sokat játszogattam a Duna partján és a történelmi várfalak alatt. Apám katonakarmesterként került oda... ott ismerkedett meg anyámmal, és négy heti udvarlás után meg is kérte a kezét. 1870. április 30-án már világra is jött az ifjú Lehár Ferenc. Ez én vagyok, kérem szépen.”² A katonacsalád légkörét, hangulatát így rajzolja meg

*Részlet a szerző készülő monográfiájából (Szerk.)

¹*Maria von Peteani*: Franz Lehár zum Gedenken 24. október 1948. Wien 1958. Glocken-Verlag. 3. old.

²*Sándor Dezső*: Emlékezés a 100 éves Lehárra. Dolgozók Lapja, 1970/97.

előttünk Lehár Antal: „Az asszonynak határtalan odaadással kellett viseltetnie, hogy boldoggá tegye a házasság kötelékét. Előttünk, gyerekek előtt, anyánk szívesen hivatkozott arra, hogy apánk lénye, mozdulatai, megjelenése, de még a jelleme és jósága igen hasonló volt az ő apjáéhoz. Rajongó szeretettel beszélt róla, aki pajtása és barátja volt, s ezeket az érzéseket átvitte az atyjáról a férjére. Bár csak kilenc évvel volt fiatalabb nála, mindig valami csendes tisztelettel nézett fel apára, s ebben az érzésben mindig volt valami gyermeki tisztelet. Soha nem hallottam, hogy apánkat másképp szólította volna, mint apánk.”³

Városról városra

Az örömbe azonban csakhamar üröm vegyült, a Lehár család házatáján. Alig múltak el az öröm hónapjai a Lehár család felett, máris parancs érkezett a bécsi hadügyminisztériumból: Lehár Ferenc karnagy úr áthelyeztetik Pozsonyba! Hej, te szépséges szemű Neubrandt Krisztina, ha tudat volna előre, hogy mit jelent katonakapitány-feleségnek lenni, tán meggondoltad volna a dolgot, mielőtt a boldogító igent kimondod. Mert nemcsak, hogy szülőföldjét, szüleit, rokonait kellett Komáromban hagyni, hanem az eddigi kiegyensúlyozott, rendezett polgári életkörülményeit is. Ugyanis a Lehár család, Komáromot elhagyva, szinte állandóan úton volt. Neubrandt Krisztinának nem kevesebbszer, mint huszonnéhszer kellett pakolni, csomagolni, új otthont alapítani, s közben öt gyermeket szült. Nem is volt az Osztrák–Magyar Monarchiának olyan nagyobb katonavárosa, ahol nem lakott volna a Lehár család. Még jó, hogy Komárom megmaradt mentsvárnak, ahová a gyerekek nyaranként ellátogathattak a nagyszülőkhöz.

A gyerekek születési sorrendje: Ferenc (1870–1948), Eduárd (1872–1873), Antal (1876–1962), Mariska (1877–1895), Emília Papházay Istvánné (1890–1976).⁴

A Lehár család örökös vándorlásait, sajátos életkörülményeinek kialakulását és jellegét az ifjabbik Ferenc így magyarázza: „Én Komáromban születtem a Nádor utca egyik szerény házacskájában. Apámat aztán a katonai parancs Pozsonyba, majd Sopronba, később Kolozsvárra szólította. Természetesen vitte magával a családját is. Így aztán gyermekkoromban beutaztam egész Ausztriát és Magyarországot. Gimnáziumba Pesten kezdtem járni, aztán Morvaországban folytattam.”⁵

Komárom után tehát a koronázóváros, Pozsony lett a Lehár család otthona. Itt született a második fiúgyermek, Eduárd, akit azonban 1 éves korában temettek el a szülők. S alig szaradtak el a virágok a kis Lehár Eduárd sírján, máris parancs érkezett, és Lehár karnagy urat áthelyezték Sopronba. A város igen jelentős állomása lett a Lehár családnak, sőt mondhatnánk, hogy ez a zeneszerző második szülővárosa. 1874-től 1877-ig lakott a család Sopronban. Ebben a városban két újszülöttel szaporodott a Lehár nemzetség: Antal és Mariska örvendeztette meg a szülőket, alig négy esztendő alatt. (Az előbbi nagy katonai karriert fut be, az utóbbit 17 éves korában – mint menyasszonyt – temetik el a szülők Szarajevóban.) A szépen gyarapodó családról gondoskodni is kellett – és talán a letelepedésre is gondolva – házat vásároltak a szülők a Malom utca 5. szám alatt. (Ezt az utcát 1940-ben Lehár utcának nevezik el.) A család anyagi jólétére utal a házszerzés. Az apa szorgalmára jellemző, hogy a katonakapitány mellett még kivette részét a város zenei életéből is. Énektanárként működött a városi reáliskolában.

Sopronban alig hatesztendő, amikor a szülők felfigyelnek rendkívüli zenei tehetségére. Az „indulásról” így vall a zeneszerző: „Édesanyám ragyogó szemekkel mesélte gyakran idegeneknek, hogy minden először hallott melódiát a zongorán azonnal hibátlanul kísérem, sőt sötét szobában a legnehezebb futamokat hibátlanul játszotam el. Első szerzeményem, csakmint Strauss Jánosé, életem hatodik évére esik. Ez az első szerzeményem, Opus I. a rajongó gyermeki szeretettől átítatott kis dal volt, amelyet édesanyám születésnapjára írtam.”⁶

1878-ban rendkívüli élményben volt része a kis Lehár Ferencnek, azaz a „Lanzi”-nak, ahogy őt a családban nevezték. Ekkor már Kolozsvárott lakott a család, s itt láthatta Liszt Ferencet. Az élményről ő maga így számol be: „Gyermekkoromra esik egy kis epizód,

³Lehár, Anton: *Unsere Mutter*. West Berlin 1936. 12–23. old. V. ö. Nagyigmándi róm. kat. eklézsia anyakönyve 1836.

⁴Schneiderleit, Otto: *Franz Lehár – Lied der Zeit* – Musikverlag Berlin, 1984. 322. old.

⁵Rátonyi Róbert: *Operett I.* Zeneműkiadó. Bp. 1984. 135. old.

⁶Komáromi lapok, 1930/52.

melyet soha el nem felejttem. Kolozsvárt történt, apám ezrede éppen ott állomásozott. Van ott egy roppant tekintélyes épület, a Szt. Mihály katedrális. Liszt Ferenc egyszer ott vezényelt. Apám azzal fejezte ki a nagy mester iránti hódolatát, hogy ingyen hegedült a zenekarban. Megengedte, hogy egy sarokban, csendben meghúzódva végighallgassam a koncertet. Amikor aztán Liszt a hangverseny végén elbúcsúzott apámtól, ő a mester keze fölé hajolt és megcsókolta.⁷

Erdély fővárosa után Budapest, az ország fővárosa fogadja be a Lehár családot. Ekkor már gimnazista a kis „Lanzi”, és a piarista atyák iskoláját látogatja. Közben a nagymama is eladta komáromi házat. Pestre jött, hogy jobban tudja segíteni a népes családot. Házat vásárolt Pesten a Rákóczi téren. Természetes, hogy a kedvenc unokája a Komáromban született „Lanzi” volt, aki szívesen tartózkodott a nagymama házában. Lehetett ennek más oka is, amiről így vall a „vétkes”: „Ott találkoztam legelső szerelmemmel: egy helyes kislánnyal, aki a ház egyik udvari lakásában lakott, parasztruhát viselt és piros selyem fejkendőt.”⁸ Így aztán a gimnazista diák eredményei sem lettek valami fényesek, amiről az iskolai bizonyítvány másolata is tanúskodik. Meg is vallja mindezt önkritikusan, az események hőse: „Roppant kevésbé érdekelt engem az iskolai tudomány. Legfőképp azért tartottak engem a gimnáziumban, mert az énekórákat én kísértem harmóniumon.”⁹

Pesti gimnazista korában kezdi el a zenetanulást is. Beiratták a Nemzeti Zenedébe, ahol a híres Tomka István volt a mestere. A Nemzeti Zenede évkönyvei szerint az 1879/80-as tanévben második osztályba járt. Az 1880/81-es tanévet is megkezdte, azonban már nem fejezte be. Neve az „Elmaradtak” között van feltüntetve.¹⁰ A gimnáziumnak az első osztályát sem fejezte be. Ahogy az iskolai osztálynapló igazolja, 1881. március 1-jén kimaradt a gimnáziumból.

Hát így végezte az ifjú Lehár Ferenc a pesti tanulmányait. Hogy miért végezte el oly gyorsan, arról a családi tanács döntött. A fiúból nem lesz orvos, ahogy szeretnék volna a szülők. Nem nagyon fülük a foga a tanuláshoz, viszont kiválóak a zenei adottságai. Akkor legyen zenész. De ahhoz viszont, hogy akár a bécsi, vagy a prágai konzervatóriumot elvégezhesse, előbb meg kellett tanulnia németül. Lehár Ferenc ugyanis 11 éves koráig csak magyarul tudott. „A szülői házban kizárólag magyarul beszélünk” – írja később – „sőt édesanyám csak törve beszélt a németet. Engem is, miután addig csak magyarul tudtam, tizenegy éves koromban küldtek el Sternbergbe, német szóra.”¹¹ Szerencsére ott volt Antal nagybácsi, aki Sternbergben zeneiskolai igazgató volt. Ő vette magához Lanzit, és a német környezetben hamarosan rászokott az új nyelvre. Bácsikája mellett folytathatta – a Pesten megkezdett – zenei tanulmányait is. Alig másfél éves sternbergi tanulás után, 1882-ben fölvetették a prágai konzervatóriumba. Inkább ment volna Bécsbe, itt azonban csak 14. életévtől vettek fel hallgatókat a konzervatóriumba. Így lett prágai diák Lehár Ferenc.

A prágai évek

A prágai zenei életnek igen jó híre volt a XIX. század vége felé. Mondhatjuk, hogy Bécs után az Osztrák–Magyar Monarchia második zenei fővárosa volt. Az itt töltött évek nemcsak alapot adtak az ifjú Lehárnak, de az európai híru tanárok példaképet is jelentettek számára. „A prágai konzervatóriumnak nagy híre volt – írja. – Én violin szakra jártam, Bennevit professzorhoz. A zeneelméletet Förster adta elő.”¹² A nehéz prágai évekről – ahol oly sokat tanult és oly sokat nélkülözött – ezeket írja: „Sikerült bejutnom a prágai konzervatórium hegedű tanszakára. Ide már nem kísérték el szüleim. Apámnak nagyon kis fizetése volt, támogatni nem tudott, így éppenszak az albérteti szobámat tudtam valahogy kifizetni, ennivalóra nem mindig jutott. Egyszer össze is estem az éhségtől az utcán. Aztán valahogy sikerült bejutnom Antonin Dvořákhöz, a világhírű cseh zeneszerzőhöz. Két hegedűszonát komponáltam, ezeket mutattam meg neki. Dvořák figyelmesen nézte kottáimat, majd így szólt hozzám: „Maga hegedűs ugye? ... Nos, akassza szegre a hegedűjét és ezentúl csak komponáljon. Maga előtt nagy jövő áll.”¹³ Dvořák véleményétől annyira fellelkesül, hogy

⁷Schneidereit, O.: Lehár. Zeneműkiadó. Bp. 1988. 8. old.

⁸U. o. 17. old.

⁹U. o.

¹⁰OSZK, Zeneműtár, Lehár-dokumentumok, 959/88.

¹¹Sándor: i. m. Makas, Miloslav: Franz Lehár, 700 let Sumvaldu 1987. 109. old.

¹²Schneidereit, O.: i. m. 24. old.

¹³Rátonyi: i. m. 135. old.

elhatározza tanulmányi pályájának módosítását. Abba hagyja a tanulást a hegedű szakon, és inkább zeneszerzést tanul Fibichtől, a híres komponistától. Apja azonban keresztülhúzza szándékát. Többre becsülte a biztos megélhetést nyújtó pozíciót egy zenekarban, mint a nagy karriert ígérő, de bizonytalan zeneszerzői hivatást. Indoklásának lényegét így összegezte: „Komponistának lenni nem olyan könnyű. Én is írtam csinos zenedarabokat, indulókat, sőt még operát is – színre került a tisztí kaszinóban. (Amint tudjuk, éppen Komáromban. Sz. Z.) De vajon eltarthattam volna-e a családomat mindebből? Ugye, hogy nem! Hát azért mondom, fiam, ne építsünk légvárakat, a legfontosabb az, hogy az embernek becsületes jövedelme legyen.”¹⁴

A prágai esztendők a nélkülözések évei voltak. Fűtetlen szobában vészelte át a téli hónapokat. Ilyenkor ágyban maradva gyakorolt a hegedűjén. Szobája alatt jégverem volt... Amikor édesanyja meglátogatta Prágában, eltitkolta nélkülözéseit. „Csak amikor a vonat anyámmal már ismét elindult, akkor tört ki belőlem minden szenvedés és felőrülten a vonat után loholva kiáltottam – Anyám, anyám, ne hagyj itt!”¹⁵ 1884-ben édesapját áthelyezik a prágai ezredhez, és ezzel a családi otthon melegeben megszűnnek nélkülözései. Prágai tanulmányait 1888-ban fejezi be. A végzős hallgatók koncertjére július 12-én került sor a Rudolfinum dísztermében. Mivel a Lehár család ekkor Prágában lakott, így az egész család tanúja lehetett „Lanzi” sikerének, a történelmi falak között.

A losonci négy esztendő

Az ifjú Lehár Ferenc immár diplomás hegedűművész volt. Elindulhatott a 18 éves ifjú, üres zsebbel a nagyvilágba. Barmen-Elberfeld volt az a város, ahol Lehár Ferenc megkezdte működését. Az ottani színházban talált alkalmazást, mint koncertmester. Állását pályázat útján nyerte el, fizetése havi 150 márka volt. 1888 szeptemberében foglalja el a pozícióját. A szigorú és precíz színházi munka azonban nincs ínyére. Az örökké ismétlődő próbák, a nagy feyzelmet igénylő előadások, szigorú korlátként nehezdedtek szárnyalni vágyó lelkére és gondolatvilágára. „Bár vonakodva s csakis anyagi meggondolásból fogadtam el az állást – írja –, igencsak hasznomra volt ez az első év, melynek során koncertmesterré léptem elő. Megismerkedtem a zenekarral, s világosabb fogalmat alkothattam magamnak a színházról, legfőképpen az operáról. Apám távirata azonban hirtelen Bécsbe szólított: sürgősen kellett a zenekarába egy szólólista. Gettke, az igazgatóm csak azzal a feltétellel volt hajlandó elengedni, ha megfelelő helyettesítést állítok. Mivel ez nem ment olyan gyorsan, egyszerűen megszöktem, szerződészszerű lettem. Üldöztetésemet azonban abba kellett hagynia, mivel közben a katonasághoz assentáltak (besoroztak).”¹⁶

Ilyen dicsőtellenül végződött az első találkozás a színház világával. Most aztán katona lett az ifjú Lehár. 1889 őszén magára húzta a császár mundérját, és viselte azt – több-kevesebb sikerrel – 12 esztendőn keresztül. Közben az apja visszatért Bécsbe, régi ezredéhez, az 50. gyalogezredhez. Ebben a rezesbandában szerepel most már a két Lehár, de mindössze kilenc hónapot tölt apja zenekarában. Ekkor már próbálkozik, ismerkedik a vezénylés művészetével, ahogy ezt ő maga mondja: „Néha megengedte, hogy helyettesítsem a karmesteri pultnál, különösen, ha térzenét adunk valahol. Ilyenkor körülvettek a csinos hölgyek és tapsoltak. Ez volt első megismerkedésem a sikerrel.”¹⁷ Amikor azonban az idős Lehár úgy látta, hogy az ő elsőszülött fia, Lanzi, a saját lábán is meg tudna állni, útjára engedte. A karnagy pályát megkezdéséről az ifjú ezeket mondja: „Lehet, hogy apám potenciális vetélytársat látott bennem. Mindenesetre azt mondta egy szép napon: Lássam, hogyan boldogulsz, keress magadnak saját állást! Nekiindultam keresni, s vagy ötven folyamodó közül én kaptam meg a karmesteri állást a 25. gyalogezrednél, az Ipoly-menti Losoncon, havi fizetésem 60 forint, meg 17 forint szállásdíj! Húsz esztendősen, négy évvel megdöntöttem apám rekordját, aki 24 éves fejjel lett a hadsereg legfiatalabb karmestere.”¹⁸

A Bécsben töltött kilenc hónap azonban nem múlt el nyomtalanul. Miközben apja zenekarában hegedült, őt is elfogta az alkotás ihlete. Utóvégre Bécs volt az akkori világ zenei

¹⁴Gál György Sándor–Somogyi Vilmos: Operettek könyve, Zeneműkiadó, Bp. 1959. 368. old.

¹⁵Híres zenészek: Wolfron Kiadó, Bp. 1989.

¹⁶Schneiderreit, O.: i. m. 25. old.

¹⁷Rátonyi: i. m. 135. old.

¹⁸Schneiderreit: i. m. 27. old.

fővárosa. Több indulót és néhány valcert szerzett ezekben a hónapokban. Így amikor alig húszévesen a losonci 25. gyalogezred zenekarának élére áll, már bizonyos zeneszerzői múlt fémjelzi nevét.

De Bécs után Losonc...? Mit tudhatott az ifjú Lehár erről a városkáról? Talán azt, hogy ott született Kármán József, a felvilágosodás nagy költője, kinek az emlékműve a város főterén áll. Viszont karnagy úr lett! A katonai hierarchiában különös helyet foglalt el ez a tisztség. Nem volt tiszt, de nem is volt altiszt. A karmesterek aranygombos egyenruhát hordtak, de a parolinon a csillagok helyett aranyozott lant díszlett. De mit is mond a Losoncon töltött évekről ő maga?: „Húszéves voltam ekkor – még ma is örömmel gondolok vissza a losonci kis helyőrségre, ahol a katonabanda szervezése volt a legfőbb feladatom. Hiszen alig volt hivatásos zenész a zenekarban, s a zeneértő újonccokkal kellett dolgoznom. Losoncon egyébként komoly munkát is folytattam, kvartetet alakítottam... Általában Losoncon igen jól éreztem magam. Ott írtam első operámat is. Mlcohc főhadnagy, egy zseniális fiú írta a librettót, melynek zenéjével egy opera-pályadíjra jelentkeztem. A díjat nem én nyertem el, de megvizsgált, hogy „az első kutyák és az első operák a sutba valók.”¹⁹

Az említett szerzemény a Rodrigó című opera. Művét nem írta sztal és zongora mellett szerezte, hanem a „zenekarral” hangszerelte. A hibák így mindjárt a gyakorlatban napvilágra kerültek. Ezt a zeneszerzői stílust így jellemzi: „Losoncon a katonazenészek, élükön az őrmesterrel, minden jelenet után tapintatosan értésekre adták, hogy tetszik-e nekik, amit komponáltam, vagy sem. Ha tetszett a muzsika, az őrmester biztatóan vállon veregetett, ha nem, úgy szó nélkül... átballagtak egy korsó sörré.”²⁰

A katonazenekar Losoncon – akárcsak a többi kisvárosban is – a helység zenei életének tán legfontosabb fóruma volt. Nem létezett olyan társadalmi megmozdulás, ahol a rezesbanda meg nem jelent volna. Ki is nyílt minden ablak a losonci Gács utcán, amikor felhangzott egy-egy ropogós induló. Kivált a deli karmester dobogtatta meg a leányszíveket. Hisz alig múlt még húszéves, és nőlen volt. Természetes, hogy a helyi sajtó, a Losonc és Vidéke című lap is élénken foglalkozik a katonazenekar fellépéseivel, így egyúttal prezentálja a karnagyot is: „A házi ezredünk zenekara, új mestere, ifj. Lehár Ferenc vezetése mellett tegnap tartotta meg első hangversenyét. A fiatal zenész különösen hegedűjátékával (magyar táncokat játszott) oly tetszést és elismerést aratott, akár mint az igazi virtuózt illet.”²¹ Tényleg a Lehár vezette losonci katonazenekar először adott hangversenyt. Ez figyelemre méltó! Az új karnagy – amint látjuk – nemcsak reprodukáló, hanem alkotóművész. Lehár karnagy úr új szintre vitt Losonc zenei életébe. Persze ehhez emelni kellett a zenekar művészi színvonalát is.

De nemcsak a losonci közönség figyelt fel az ifjú Lehárra. Az ezred parancsnoka, báró Fries ezredes, kinevezte a 17 éves Vilma lánya mellé énektanárnak. Erről a pedagógiai „küldetésről” így vélekedik: „Bőbeszédűen azonnal kinevezett lánya énektanárává. Bevallhattam volna-e, hogy a konzervatóriumban valójában hegedülni tanultam? Nem is kissé jöttem zavarba, amikor szemtől szemben álltam Fries Vilma baronesszel, egy csinos, 17 esztendő lányal. Némi skálázással és dalocskákkal kezdtük. Az ifjú hölgy igen hamar észrevette, hogy nem értek az énektanításhoz. Legszívesebben visszarahantam volna az ezredes papához, de nem volt mit tenni: parancs, az parancs. Fries Vilma ugyan nem tanult meg tőlem énekelni, de már a második órán elénekelt egy dalocskát, amit neki komponáltam. Ó, de sokszor próbáltuk a Vége már! című dalt.”²²

Losonci karnagy korában, 1891-ben óriási élményben volt része. Ekkor az egész világ Johann Strauszt ünnepelte. Bécsben nagyszabású koncertet rendeztek a „keringőkirály” tiszteletére. Az Osztrák–Magyar Monarchia minden részéből összejöttek az énekesek, zenészek, karmesterek, hogy tisztelegjenek a nagy mester előtt. A koncert végén küldöttségek fejezték ki jókívánásaikat Straussnak. Különös színfoltja volt az ünnepségnek, amikor a színpadra két katonakarmester lépett, és a cs. és kir. hadsereg nevében átnyújtották a tisztelet koszorúját az ünnepeltnek. Az egyik karmester Karl Komczak volt, a Bécsben állomásozó 84. gyalogezred, a másik a losonci 25. gyalogezred zenekarának dirigense, Lehár Ferenc.²³ Ekkor találkozott a „keringőkirály” a későbbi „operettkirállyal”. A történelmi pillanatról

¹⁹ *Híres zenészek*, 196. old.

²⁰ *Gál Gy. – Somogyi V.*: i. m. 379. old.

²¹ Losonc és Vidéke, 1890. október 12.

²² *Schneidereit, O.*: i. m. 27. old.

²³ *Bernard Gran: Dejiny operety. Opus*, Bratislava, 1980. 285. old.

Lehár így emlékezik: „Szinte látom még magam előtt, a koromfekete festett hajával, és bajuszával. Látszott, hogy öreg és gyenge. Am, amint fellépett a magas karmesteri dobogóra, azon nyomban mintha kicserélték volna. Már a keringő első hangjai után elkezdett a zene ritmusára hajladozni: mintha csak táncolna. Hatalmas taps töltötte be a túlméretezett hangversenycsarnokot, szinte elnyomta a zenekart. Így hát megadatott, hogy halála előtt valóságos valcerkirályként láthassam még Johann Strausst, bécsi népe elismerése és ünneplése közepette.”²⁴

Elképzelhető, hogy az alig nyolcezer lelket számláló Losoncon milyen szenzációt kelthetett a zöldparolinások karmesterének, Lehár Ferencnek bécsi szereplése. Micsoda óriási megtisztelésnek számíthatott, hogy egy összbirodalmi parádéra a losonciak karmesterét is meghívják. Természetes, hogy a bécsi szereplés után Lehár karnagy úr még inkább az érdeklődés középpontjába került.

Rendkívül termékenyek voltak a losonci esztendők. Nemcsak első hangversenyét tartotta Losoncon 1890-ben, de az első színpadi művét, Rodrigót is itt komponálta. A losonci katonazenekar számára több alkalmi művet komponált: Vásárhelyi induló, Szegedi induló, Magyar egyveleg, Magyar dalok, Magyar ábrándok című hegedűdarab zenekari kísérettel (ebben szólt meg a Csak egy kislány van a világon című közismert dal).²⁵

1894-ben ünnepelte a magyar társadalom Jókai Mór írói munkásságának ötvenedik évfordulóját. Az eseményről szerte az országban, szinte mindenütt megemlékeztek. Ilyen Jókai-ünnepségre került sor Losoncon is. Lehár – aki feltehetően jól ismerte a szintén komáromi Jókait – maga is kivette részét a földije iránti tisztelet megnyilvánulásából. A helyi sajtó a következőképpen közli az eseményt: „A helybeli állami tanítóképző intézet Jókai Mór tiszteletére nagyszabású jótékony célú hangversenyt rendez f. évi febr. hó 10-én a Vigadó nagytermében. Az igen szép és változatos műsor a következő:

1. Perzsa díszinduló, ifj. Lehár Ferentől; előadja a tanítóképző intézet ifjúság zenekara.

2. Jókai méltatása című felolvasás; tartja Nagy Iván áll. tképző intézeti tanár.”²⁶

A lap következő számában ismét Lehár társadalmi szerepléséről olvashatunk. A Losonci Nőegylet jótékony célú táncmulatságot rendezett. A szereplők között ismét megtaláljuk a 25. gyalogezred zenekarának ifjú karnagyát: „... a rendezőség a hangversenyen közreműködőknek szerencsés volt megnyerni Pacor Ala úrhölgyet, Pacor ezredes úr bájos lányát, valamint Lehár Ferencz urat, s a Lehár, Éder, Simon és Thaisz urakból álló vonós-negyest is.”²⁷

Mindezekből láthatjuk, hogy Lehár mennyire népszerű és központi alakja volt Losonc társadalmi életének. Nem is beszélve a lányos mamák részéről megnyilvánult érdeklődésről. De, ahogy mondja Berzsenyi: „A sors játszva emel, s mosolyogva ver le.” Ez a megállapítás Lehár losonci szereplésére is vonatkozik: népszerűségének, zenetudásának s művészi önérzetének lett az áldozata. Kirobbant a „losonci affér” – Szűsz Lajos kávéházában. A zenetörténeti eseményt mondja el ő maga, a cselekmény szenvedő hőse: „Losonci tartózkodásomnak azután a hegedűjátékom vetett véget. Semmivel sem tudtam a jobban magyarokból álló közönség szívéhez férkőzni, mint amikor a hegedűt vettem a kezembe, s a zenekartól kísérve, előbb hangulatosa, lágy andalító magyar dalokat, tüzes csárdásokat játszottam egész cigánymódrá. Az egyik estén, 1893. esztendő december havában, hangverseny után farkasétvággal láttam hozzá a vacsorámhoz, amikor egy törzstiszt a pincér útján főlsházolt, hogy hegedűszólón játszam el egyik kedvenc dalát. Művész-büszkeségem főlhaborodott az ilyen eljárásom és visszaüzentem, ugyancsak a pincér útján a törzstisztnak: Én nem vagyok cigányprimás! Ha az úr akar valamit tőlem, hát jöjjön el ő maga és kérjen meg és ne üzenessen nekem a pincérrel. Összetűzésre került a sor és bár a tisztikar rokonszenve az én oldalamon volt, mégis mint fiatalabbat, bocsánatkérésre szólítottak föl. Erre én állásom fölmondásával válaszoltam.”²⁸

Hallatlan merészség! Egy őrnagynak csak úgy visszaüzenni, odavágni. Egy tejelesszájú karnagy, akinek még tisztí rangja sincs! Honnan vett magának ennyi bátorságot ez a zenész? – kérdezhetette az őrnagy önmagától. Persze, még nem tudhatta sem ő, sem senki más, hogy a zöldparolinások karnagyának egyenruhája királyi palástot takar. Ha nincs párba és bocsánat-

²⁴Schneiderei, O.: i. m. 29. old.

²⁵Lehár-est Losoncon (műsorfüzet). Csemadok, Losonc, 1987.

²⁶Losonc és Vidéke, 1894. febr. 4.

²⁷U. o. 1894. febr. 11.

²⁸Híres zenészek: 196. old.

kérés sincs, akkor nincs más megoldás, mint összepakolni a katonaládát Losoncon, és odábbállni egy kaszányával. Így is történt. Köszönés nélkül azért mégsem hagyhatta el a számára oly kedves losonci közönséget. Hisz életének eddig legszebb négy esztendejét töltötte ebben a városban. És hogyan köszönhetett volna el, szíve szerint a legjobban, a kedves losonciaktól, mint a zene nyelvén. Erről tudósít a helyi sajtó is: „Lehár karmester búcsúhangversenyét szerdán febr. 28-án esti 8 órakor tartja meg a Vigadó nagytermében. A körükből távozó kedves karmester egyúttal minden jó barátainak és ismerőseinek, kiktől személyesen nem búcsúzatott el, lapunk útján mond szívből eredő »Isten hozzád«-ot, forrón köszönti a losonci közönségnek iránta tanúsított rokonszenvét, és kéri, hogy továbbra is jól emlékezzenek meg róla, valamint hogy ő előtte is a Losoncon töltött idő felejthetetlen lesz!”²⁹

Hogy milyen népszerű volt a 25. gyalogezred zenekarának karnagya Losoncon, azt könnyen érzékelteti a losonci hölgyek ajándéka. Ugyanis a búcsúzó Lehár egy karnagyi pálcát kapott, aranyozott kis lanttal díszítva az alábbi szöveggel: Ifjú Lehár Ferencnek, Losoncz város hölgyei... Losonczon, 1894. március 4.³⁰

A császár és király mundéját azonban nem olyan egyszerű letenni. Ahogy Lehár elmondja: „Apám azonban sehogy sem tudott beletörődni abba, hogy ne legyek katonakarmester. Ezért Ausztria és Magyarország egyetlen haditengerészeti zenekarának karmesteri állására pályáztam s a 120 pályázó közül én lettem a győztes.”³¹

Szülei ekkor Szarajevóban laktak. Lehár oda megy családjához, onnan értesíti a losonciakat élete további alakulásáról. Tehát lélekben és gondolatban még mindig Losoncon van. 1894. március 18-án az alábbi hírt teszi közzé a losonci újság: „Lapunk munkatársa csütörtökön délben a következő táviratot kapta Szarajevóból: »A katonai tengerészet karnagya vagyok. 300 forint fizetéssel... Lehár« S ha sajnáltuk is eltávozását, most örülnünk kell nagy szerencséjének.”³²

Dr. Szénássy Zoltán

A korondi taplászok mestersége

A korondi taplótermékek majdnem olyan híresek, mint a kerámia. Sok embernek megélhetést nyújtott és nyújt ma is a szűkön termő föld mellett. A szóhagyomány szerint Korondon emberemlékezet óta foglalkoznak a taplófeldolgozással, tehát amióta a világ fennáll s Korond Korond. Ezelőtt húsz évvel édesapám, aki akkor már 69 éves volt, és az öreg Gál Samu bácsi, aki 70 éves volt és a község leghíresebb taplótermék-készítője, a következőket mondták el. Valamikor a múlt század végén volt Brassóban egy kis üzem, ahol különböző taplóból való tárgyakat készítettek. Ezen idő tájt került Korondra egy Filep János nevű postamester, aki a hivatalos ideje után taplókészítéssel is kezdett foglalkozni, valószínű, hogy látta Brassóban. A brassói kis üzemnek a taplót a Brassó környékiek gyűjtötték. Így jutott el Korondra a Brassó melletti Krizba községből Domokos Mihály taplót gyűjteni. Szinte ember nem járta kiterjedésű bükkerdőket talált Korond környékén. A postamester, Filep János is nekifogott a tapló feldolgozásának, és így volt, akinek az összegyűjtött taplót értékesítse. Domokos Mihály családotól megtelepedett a korondi hegyben és korondi lakos lett. A korondi népek nem Domokos Mihálynak, hanem Krizbai Mihálynak hívták. Az utódokat ma is Krizba melléknévvel ismerik, mert lassan a nép a „Krizbai” nevet a szája íze szerint átalakította Kirzibára.

Filep János postamesternek jól beváltott a taplókészítése, mert akadtak olyan egyének a községben, akik megvásárolták tőle a taplótermékeit és elvitték eladni nagyobb városokra, fürdő- és üdülhelyekre. A taplóáru igen jó, mert kicsi helyre össze lehet csomagolni, nem nehéz, így könnyen lehet bárhova szállítani. Az első taplókereskedő Korondon Balázs Szokota Józsefné volt. Idővel több kereskedő fellépett, akik közül híresebb volt Balázs Pandi Balázs és testvére, Molnos Mózesné Balázs Ilona, Balázs Mózesné Fábíán Márta, Demeter

²⁹ Losoncz és Vidéke, 1894. febr. 25.

³⁰ Lehár-est Losoncon

³¹ Híres zenészek: 196. old.

³² Losoncz és Vidéke, 1894. március 18.